

UOT 159.9.07

A.F.İmanova
Bakı Dövlət Universiteti
aynur_imanova@mail.ru

ŞƏKƏRLİ DİABET TİP 2 OLAN PASİYENTLƏRİN PSIXOEMOSİONAL XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: diabet, psixologiya, emosiyalar, PAİD, sorğu

Şəkərli diabet tip 2 geniş yayılmış xroniki xəstəlik hesab olunur. Bu xəstəlik pasiyentlərə somatik narahatlıq yaratmağı ilə yanaşı psixoloji durumlara mənfi təsir edir. Xəstəliyin psixologiyaya təsiri cavab olaraq yaranan müdafiə mexanizmləri ilə əlaqədardır. Psixoloji vəziyyətin tibbi və sosial həyata təsiri gənc yaşda iş qabiliyyətinin itirilməsi və tez-tez rast gəlinən ağırlaşmalar ilə xarakterizə olunur.

А.Ф.Иманова

ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПАЦИЕНТОВ С САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ ТИП 2

Ключевые слова: диабет, психология, эмоции, PAİD, опросник

Сахарный диабет тип 2 входит в число широко распространенных хронических заболеваний. При том что заболевание наносит большой вред здоровью, нужно отметить что оно также влияет на психологию пациента. Личностный смысл болезни связан с психологическими защитными механизмами, возникающими в ответ на болезнь. Медик социальная значимость психологического статуса характеризуется, потерей работоспособности в молодом возрасте и высокой частотой осложнений.

A.F.İmanova

PSYCHO-EMOTIONAL FEATURES OF THE PATIENTS WITH DIABETES MELLITUS TYPE 2

Keywords: diabetes, psychology, emotions, PAİD, questionnaire

Type 2 diabetes mellitus is a common chronic disease. Despite the fact that the disease causes great harm to health, it is also affects the psychology of the patient. The personal meaning of the disease is associated with psychological defense mechanisms that occur in response to the disease. The medical and social significance of psychological status is characterized by the loss of capacity for work at a young age and a high frequency of complications.

Son zamanlar yayılma tezliyinə görə şəkərli diabet ürək-damar və onkoloji xəstəliklər ilə bir sırada qeyd olunur [3]. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının verdiyi məlumatlara görə hal-hazırda dünyada 422 mln insan bu xəstəlikdən əziyyət çəkir və hesablamalara görə 2030-cu ildə diabet ölümə səbəb olan xəstəliklər sırasında 7-ci yeri tutacaq [7]. Xəstələrin psixo emosional sferasına mənfi təsir edən faktorlara aiddir: xəstəliyə münasibət tipinin növü, yaş, xəstəliyin növü və ağırlıq dərəcəsi, xəstəliyin müddəti, vəziyyəti daha da ağırlaşdıran yanaşı xəstəliklərin olması, psixoloji travma və stres halları. [5]. Xəstələrdə yaranan psixoloji gərginlik həyat tərzinin dəyişməsi, sosial aktivliyin azalması, qida qəbulun zamanı məhdudiyət və daim dərman qəbulu kimi problemlər ilə əlaqədardır [6].

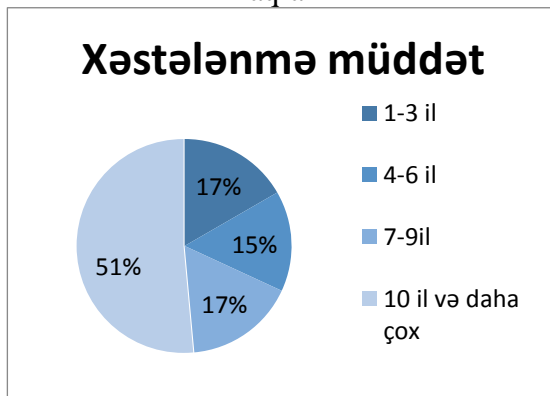
Aparığımız tədqiqatın əsas məqsədi şəkərli diabet tip 2 pasiyentlərin psixoemosional durumlarını öyrənmək və onların həyat keyfiyyətlərinə təsir edəcək faktorları aşkarlamaqdır.

Tədqiqat 2016-2019-cu illərdə Azərbaycan Tibb Universitetinin Terapevtik korpusunda Endokrinologiya şöbəsində ambulator və stasionar qeydiyyatda olan pasiyentlərdən toplanmış materiallar əsasında aparılmışdır. Şəkərli diabet tip 2 xəstəliyi olan 138 nəfər xəstədə psixodiagnostika aparılmışdır. Statistik hesablamalar SPSS proqramı ilə aparılmışdır.

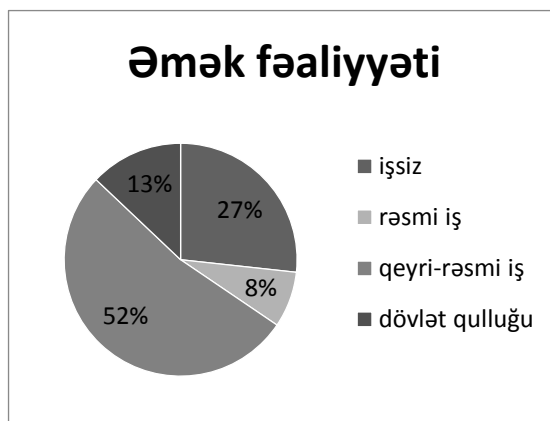
Psixodiagnostika PAİD (Diabətdə Problemlə Sahələr) sorğu vasitəsi ilə aparılmışdır. Bu sorğu Polonski və əməkdaşları tərəfindən 1995-ci ildə Bostonda işlənmişdir. İlk olaraq ingilis dilində hazırlanmışdır və sonra digər dillərə tərcümə olunmuşdur. Sorğu xəstələrin diabetlə bağlı psixoemosional problemlərini aşkarlayan 20 sualdan ibarətdir. Pasiyent hər suala 0-dan 4-ə kimi işarələnmiş cavab (0-problem deyil, 1- bir az problem, 2-orta dərəcədə problem, 3-az ciddi problem,4-ciddi problem) seçməlidir. Nəticədə ballar toplanır və 1.25 əmsalına vurulur [4]. Bu sorğu vasitəsi ilə pasiyentlərdə emosional gərginliyin dərəcəsini öyrənmək mümkündür [1]. Emosional gərginlik dedikdə uzun müddət stress və depressiyanın təsiri nəticəsində yaranan hallar kompleksi başa düşülür (Burisch M. və onun həmkarlarının araşdırmalarına görə, 1993) [2].

Xəstələrin çoxunda əlilik qrupları var idi: 5% -I qrup, 58% -II qrup və 37% III qrup. Tədqiqat zamanı pasiyentlərin bəzi sosial-demoqrafik göstəriciləri nəzərə alınmış və sorğudan alınan cavablar ilə qarşılaşdırılmışdır. Xəstələrin 77 nəfəri (55.8%) qadın, 61 nəfəri (44.2%) kişi olmuşdur. Ailə vəziyyəti – evli 99 (71.7%), subay 17 nəfər (12.3%), dul və ya boşanmış 22 nəfər (16%) olmuşdur. Təhsil səviyyəsinə görə 3 qrupa bölünmüşdür- orta təhsil 77 nəfər (55.8%), natamam ali 43 nəfər (31.2%), ali 18 (13.0%). Digər göstəricilər aşağıdakı diaqramlarda göstərilmişdir.

Diaqram 1

Diaqram 2

Aldığımız nəticələrdə əhəmiyyətlik əmsalı (Cronbach Alpha) 0.04 olmuşdur. DPS (PAİD) sorğusundan alınan nəticələrin orta rəqəmi 46.63 ± 12.15 baldır. Xəstələrin orta yaş göstəricisi 48.58 ± 12.39 -dur. Ən aşağı bal 11, ən yüksək bal 77 alınmışdır. Nisbətən aşağı bal göstəriciləri 51.6 ± 1.5 rəqəminə kimi qadınlarda, xəstəlik müddəti 10 ildən çox olan, insulin asılılığı olmayan, hər hansı iş ilə təmin olunan, orta və ya ali natamam təhsili olan şəxslərdə izlənilirdi. Ailə vəziyyəti və yaş ilə korrelyasiya qeyd olunmamışdır.

Son onilliklər ərzində klinik psixologiya elminin inkişafı nəticəsində pasiyentin həyat keyfiyyəti, xəstəliyə münasibət, müxtəlif hallarda psixoloji müdafiə bacarıqları öyrənilmişdir. Praktiki həkimlər, tibbi-bərpa və reabilitasiya mərkəzlərinin işçiləri öz işlərində bu halları nəzərə almaqları ilə xəstələrin sosial-psixoloji proqnozuna və xəstəliyin yaratdığı həyat şəraitinə uyğunlaşma qabiliyyətlərinə effektiv təsir edə bilirlər. Müxtəlif bərpa və psixoloji yardım tədbirlər yalnız xəstənin uyğunlaşma istəyindən və pasiyentin somatik və psixi

durumunun düzgün qiymətləndirilməsindən sonra oluna bilər. Alınan nəticələrdən görüldüyü kimi bəzi sosio-demografik göstəricilər diabet xəstələrinin emosional gərginliyinin dərəcəsinə müəyyən qədər təsir edir. Bunu nəzərə alaraq endokrinoloqlar, psixoloqlar xəstələrə tövsiyələr verib, onların həyat keyfiyyətlərinə təsir edə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. *Водопьянова Н.Е.* Синдром выгорания: диагностика и профилактика – СПб.: Питер, 2010.-с.132
2. *Орел В.Е.* Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – № 1. – С. 90–101.
3. *American Psychological Association.* (2004) “Chronic Illness.” APA Help Center. org. Accessed on 10/24/2007
4. *Lovibond PF, Lovibond SH.* The structure of negative emotional states: comparison of the PAID Scales (PAID) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behav Res Ther.*1995;33(3):335-343.
5. *Maslach C., Schaufeli W. B., Leiter M. P.* Job Burnout // *Annual Review of Psychology.* – 2001. – V.52. – P. 397
6. *Naisberg-Fennig S., Fennig S.,* Personality characteristics and proneness to burnout: a study among psychiatrists // *Stress Medicine.* – 1991. – V.7. – P. 201– 205.
7. *World health organization:* Health Topics Fact-sheet Diabetes. Available from: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/diabetes>

Redaksiyaya daxil olub 27.01.2020